

Bildande av naturreservatet Harsholmarna i Gullspångs kommun

Innehåll

Beslut om bildande m.m.

Syftet med naturreservatet

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Beslut om föreskrifter

Ärendets handläggning

Länsstyrelsens bedömning och motivering

Upplysningar

Ersättningstalan

Kungörelse

Hur man överklagar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta

Bilaga 2. Översiktskarta

Bilaga 3. Skötselplan

Bilaga 4 Sakägarförteckning

Bilaga 5 Sändlista

Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Naturreservatet Harsholmarna
NVR ID:	2044349
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Gullspång
Lägesbeskrivning:	Ca: 4 km nordväst om Gullspång
Fastigheter och ägare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Nyttjanderättsinnehavare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Areal (ha):	252 ha varav 221 är vatten
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Natura 2000-beteckning:	-
Naturgeografisk region:	Tiveden – Tylöskogen - Kolmården

Beslut om bildande m.m.

Länsstyrelsen förklarar det område som avgränsats på kartan i bilaga 1 som naturreservat. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken.

Naturreservatets gränser ska märkas ut i terrängen.

Namnet ska vara Naturreservatet Harsholmarna.

Beslutet riktar sig till allmänheten, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

I enlighet med 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan för naturreservatets långsiktiga vård.

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara en representativ del av Vänerskärgråden med dess öar och skär som har ett högt naturvärde och därför är av stor vikt för djur- och fågellivet, liksom för människans friluftsliv,
- bevara och utveckla naturvärden knutna till naturskogsartad tallskog och betad skog vilket bl. a. innebär att död ved och varierande trädålder ska finnas i riklig omfattning,
- bevara områdets rika fågelliv,
- området ska erbjuda goda förutsättningar för rörligt friluftsliv, som dock ska ske på ett sådant sätt att det inte skadar områdets naturvärden,
- bevara de inom området förekommande naturtyperna och/eller arterna som ingår i EU:s nätverk av skyddsvärda områden, Natura 2000, i gynnsamt tillstånd.

Syftet ska uppnås genom att

- skogen på Lilla Harsholmen lämnas att huvudsakligen utvecklas fritt. På Stora Harsholmen återinförs betesdrift. Om bete på Stora Harsholmen visar sig praktiskt svårt att genomföra, lämnas skogen till att huvudsakligen utvecklas fritt, men där naturvårdsinriktade åtgärder såsom röjning av ung gran får utföras för att bibehålla vissa betesstrukturer i skogen.
- områden med bladvass, öar och skär lämnas till i huvudsak fri utveckling, men med röjning av igenväxningsvegetation vid behov.

- friluftslivet stimuleras genom att en vandringsled ut på Stora Harsholmen iordningställs och underhålls, och informationsskyltar om områdets naturvärden anordnas vid befintlig parkering i anslutning till Amneholm.

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Området hyser höga biologiska bevarandevärden, främst knutet till tallskog och ett rikt fågelliv. Skogen är endast i mycket begränsad omfattning påverkad av skogsbruksåtgärder och då i form av ett ålderdomligt bondeskogsbruk. Skogen hyser t.ex. gott om död ved. Alla former av skogsbruksåtgärder skulle inverka menligt på områdets naturvärden.

I området häckar bl.a. fiskgjuse och lärkfalk regelbundet. Området utgör de sista oskyddade delarna av den fågelrika och geologiskt mycket intressanta Årasskärgården. Det är av stor betydelse för djur- och fågellivet att Årasskärgården skyddas i sin helhet. Reservatet torde utgöra ett viktigt område för gullspångsöring och gullspångslax p.g.a. sin närhet till dess lekplatser i Gullspångsälven.

Reservatet utgör också ett populärt friluftsområde, främst i form av fiske, kajakpaddling och annat båtliv. På Stora Harsholmen finns en lättgången stig som gör ön till ett populärt strövområde för lokalbefolkningen.

Genom bildande av reservatet säkerställs att dessa bevarandevärden bibehålls samtidigt som området även fortsättningsvis kan utnyttjas som rekreations- och friluftslivsområde.

Beslut om föreskrifter

Länsstyrelsen beslutar att följande föreskrifter ska gälla i naturreservatet. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken.

- A. Föreskrifter om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden (7 kap. 5 § miljöbalken)*

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. Uppföra byggnad eller anläggning.
2. Uppföra mast, torn, vindkraftverk eller liknande anordning
3. Anlägga väg, luft- eller markledning, stängsel eller hägnad.
4. Anordna upplag, utföra fyllning eller tippning.
5. Borra, spränga, gräva, schakta, eller bedriva täkt av något slag, ej heller husbehovstäkt.
6. Dika, dikesrensa, dämma, muddra, eller utföra annan åtgärd som påverkar områdets hydrologiska förhållanden.
7. Avverka träd, gallra, röja, plantera eller utföra skogsbruksåtgärd.

8. Ta bort, flytta eller upparbeta döda träd, buskar eller vindfälle.
9. Använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel.
10. Tillföra naturliga eller kemiska växtnäringsämnen.

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

11. Uppföra älgorn, gömsle eller liknande konstruktion för jakt.

Föreskrifter enligt A ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför de åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som framgår under B.
- A1, A3- A10 gäller inte inom det området som utpekats på karta i bilaga 1a.

B. Föreskrifter om skyldighet att tåla visst intrång (7 kap 6 § miljöbalken)

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande anordningar uppförs/anläggs och att följande åtgärder vidtas.

1. Utmärkning av naturreservatets gränser i terrängen enligt svensk standard och Naturvårdsverkets anvisningar.
2. Uppsättning och underhåll av informationstavlor, rastbord och annan friluftslivsanordning i enlighet med karta i bilaga 1b.
3. Anordning och underhåll av vandringsstig i enlighet med karta i bilaga 1b.
4. Betesdrift, inklusive stängsling m.m.
5. Naturvårdsbränning.
6. Gallring, röjning, ringbarkning, stödplantering m.m. i syfte att utveckla naturvärdena i området.
7. Genomförande av undersökningar av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden.
8. Körning med motordrivet fordon m.m. i samband med skötselåtgärder enligt ovan.

C. Ordningsföreskrifter om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet (7 kap. 30 § miljöbalken)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. Framföra motordrivet fordon annat än i samband med uttransport av fällt vilt med s.k. älgdugare, fyrhjuling eller motsvarande.
2. Bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda, stående eller omkullfallna träd och buskar.
3. Utplanter växt- eller djurart.

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

4. anordna idrottstävlingar eller andra arrangemang för fler än 50 personer.

Föreskrifter enligt C ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför de åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som framgår under B.
- När Länsstyrelsen, eller den Länsstyrelsen utser, genomför naturinventeringar vilka även kan innebära insamling av arter i vetenskapligt syfte.
- Inom det område som utpekats på karta i bilaga 1a.

Ärendets handläggning

I oktober 2012 avverkningsanmäldes stora delar av Stora och Lilla Harsholmen. På uppmaning från Skogsstyrelsen gjorde Länsstyrelsen ett fältbesök på platsen den 3 december 2012 för att bedöma naturvärdena. Vid fältbesöket pågick förberedelsearbete inför avverkning. Länsstyrelsen kontaktade samma dag markägaren och meddelade att området hyser så höga naturvärden att det är motiverat med ett naturreservat.

Den 14 dec 2012 beslutade Länsstyrelsen om tillfälliga förbud mot skogsbruksåtgärder inom det område som omfattas av detta beslut.

Avtal om inträngsersättning tecknades med markägarna den 15 februari 2013. Därmed har inträngsavtal tecknats för all ersättningsberättigad mark i reservatet.

På Lilla Harsholmen finns rester av två fiskarstugor. När reservatsarbetet inleddes uppgav markägaren att han ville renovera dessa. I juni 2014 konstaterade Länsstyrelsens att det krävs en strandskyddsdispens för renovering av stugorna eftersom att dessa idag ej är att betrakta som befintliga byggnader utan enbart rester av tidigare byggnader. Länsstyrelsen valde då att pausa arbetet med reservatet tills dess att frågan om strandskyddsdispens var avgjord. Detta för att kunna anpassa reservatet utifrån huruvida dispens beviljades eller inte. 3 år senare har ännu ingen ansökan om strandskyddsdispens inlämnats till kommunen, trots upprepade uppmaningar om

detta från Länsstyrelsen. Ägaren valde dock att renovera den södra av stugorna utan att ha sökt strandskyddsdispens varvid bägge stugorna blev föremål för ett tillsynsärende hos kommunen. Den 21 juli 2017 förelade kommunen ägaren att riva bägge byggnaderna (den nybyggda i söder och ruinen i norr). Kommunens föreläggande överklagades till Länsstyrelsen. I december 2017 avslog Länsstyrelsen överklagandet gällande den södra av byggnaderna. Länsstyrelsen biföll dock överklagandet gällande den norra stugan med hänvisning till att grund saknas i miljöbalken att ingripa mot byggnaden. Länsstyrelsen upplyser dock i samma beslut att den delar nämndens bedömning att den norra stugan är så förfallen att den saknar hemfridszon, vilket innebär att dispens från strandskyddsbestämmelserna krävs för renoivering av byggnaden. Mot bakgrund av ovanstående anser Länsstyrelsen det inte rimligt att vänta längre med beslutet om naturreservat vilket innebär förbud mot nybyggnation på Lilla Harsholmen.

Berörda mark- och sakägare har förelagts enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att yttra sig över förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan.

Förslaget till naturreservat har remitterats till Gullspångs kommun, SGU, HaV och Skogsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Värmlands län, LRF Västra Götaland, Mellersta Götalands Jordägarförening, Skaraborgs naturskyddsförening och Pipans Hamnförening har fått förslaget för kännedom och eventuellt yttrande.

Inkomna synpunkter:

Yttrande har inkommit från Gullspångs kommun, Skogsstyrelsen, HaV, Amnehärads samfällighetsförening, Skaraborgs Naturskyddsförening samt Bo Carlsson och Anita Hjalmarsson.

Gullspångs kommun anser att frågan med berörd fastighetsägare bör vara avgjord innan beslut tas om att bilda naturreservatet. Länsstyrelsen har vid tidpunkten för detta beslut tecknat intrångsavtal och ersättning har utbetalats till samtliga ersättningsberättigade markägare. Likaså har överklagandet av kommunens rivningsföreläggande avgjorts av Länsstyrelsen i dec 2017.

Skogsstyrelsen har inte något att erinra mot förslaget.

HaV tillstyrker förslaget och ser särskilt positivt på att Gullspångsälvens fredningsområde för fiske efter lax och öring får ett kärnområde skyddat som naturreservat.

Skaraborgs naturskyddsförening ser mycket positivt på bildandet av naturreservatet.

Amnehärads samfällighetsförening har inget att erinra mot förslaget, men önskar ekonomisk kompensation för de holmar som de säger sig äga inom reservatet. Enligt lantmäteriutredning ägs vattenområdet inom reservatet av Åråshult 1:6 enligt 1§5 kap JB. Amnehärads samfällighetsförening har enbart rätt till fiske inom reservatet genom fiskesamfälligheten Torsvid FS:5. Reservatsbeslutet innebär ingen reglering av fisket. Länsstyrelsen bedömer därför att pågående markanvändning i det avseende inte avsevärt försvåras. Samfällighetsägaren är därav inte ersättningsberättigad.

Bo Carlsson och Anita Hjalmarsson framför i sitt remissyttrande att de gränser som återges på kartan i bilaga till intrångsavtalet ska gälla som reservatsgräns. Enligt denna karta omfattar intrångsavtalet enbart landarealen på Stora och Lilla Harsholmen. Att enbart landarealen på Stora och Lilla Harsholmen redovisas på kartan beror på att vid tidpunkten för värderingen framgick inte så kallat 1:5-vatten enligt Jordabalken av fastighetskartan. Länsstyrelsen hävdar att det alltid varit de gränser som framgår av Länsstyrelsens beslut om tillfälliga förbud mot skogsbruksåtgärder mm från den 14 dec 2012 som har kommunicerats och varit ämnade att utgöra gräns för reservatet. Mot bakgrund av ovanstående lät Länsstyrelsen beställa en kompletterande ersättningsutredning av all övrig mark inom reservatet som inte omfattades av intrångsavtalet. Denna utredning konstaterar att ingen av öarna är tillräckligt stor för att generera något skogsnetto inom överskådlig framtid. Öarna bedöms därför inte kvalificerade för ersättning. Övriga föreskrifter i förslaget till naturreservatet bedöms inte heller vara ersättningsberättigande eller påverka fastighetens marknadsvärde.

Länsstyrelsens bedömning och motivering

Beskrivning av naturreservatet

Naturreservatet Harsholmarna utgör en del av den fågelrika Åråsviken. Området gränsar i öster till naturreservatet Gullspångsälven och i norr till naturreservatet Nötön-Åråsviken i Värmlands län. Sammantaget bildar dessa tre naturreservat ett område på över 3400 hektar med höga naturvärden knutna till bland annat fågellivet. Större delen av området utgörs av öppna vattenytor samt vattenområden med vegetation bestående av vass, säv och starr-arter. På de två största öarna Stora och Lilla Harsholmen växer mestadels gammal tallskog. I naturreservatet finns också många små öar och skär som är mer eller mindre trädbeklädda, däribland Smacken som domineras av äldre tallskog. På Lilla Harsholmen häckar bland annat fiskgjuse och lärkfalk regelbundet. Även havsörn häckar i närområdet och utnyttjar regelbundet naturreservatet som jaktmarker. Området i Åråsviken är dessutom ett av landets främsta exempel på glacialt ändmoränlandskap. Terrängen är ganska flack med höjdskillnader från ca 44 m.ö.h. som är Vänerns vattennivå till ca 50 m.ö.h. på Stora Harsholmens östra del.

Till Stora Harsholmen går det utmärkt att gå men till Lilla Harsholmen behövs båt. Bägge öarna hyser till största delen naturligt uppkommen gammal tallskog. Skogen har varit föremål för skogsbruksåtgärder men endast i mycket begränsad omfattning och då i form av ett så kallat bondeskogsbruk. Skogen är varierad med ett luckigt trädsikt, gamla tallar samt gott om både stående och liggande död tallved. Stora Harsholmens inre delar hyser lite tätare granbestånd, men även dessa har tämligen hög grad av naturlighet. Äldre triviallövnträd, främst björk, finns som små bestånd eller spridda i barrskogen. Längs med kanterna på bägge öarna växer en opåverkad och välutvecklad lövsumpskog med främst äldre klibbal och björk och ganska gott om död ved. Holmarna har en historik som betesmark och bitvis märks denna epok genom gräs- och örtvegetation på marken, enbuskar samt en allmänt luckig och ljus karaktär på skogen.

Naturreservatet är ett populärt friluftslivsområde, dels för vattenaktiviteter och dels som strövområde för lokalbefolkningen.

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen.

Motivering av beslutet

För att reservatets skogar ska bibehålla sina höga naturvärden krävs att skogen huvudsakligen lämnas att utvecklas utan ingrepp i form av t.ex. skogsbruksåtgärder, vedtäkt eller exploateringar av olika slag. Därav anser Länsstyrelsen det motiverat att införa föreskrifterna A1 – A11.

För att bevara och utveckla områdets naturvärden krävs vissa skötselåtgärder. Därav anser Länsstyrelsen det motiverat att införa föreskrifterna B1 -B8 som möjliggör för förvaltaren att genomföra nödvändiga skötselåtgärder.

I syfte att begränsa störning eller annan skada på reservatets växt- och djurliv införs föreskrifterna C1 – C4.

Konsekvensutredning

I enlighet med vad som sägs i 4 och 5 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, bedömer Länsstyrelsen att de föreslagna ordningsföreskrifterna enligt 7 kap. 30 § MB innebär så begränsade kostnadsmissiga och andra konsekvenser att det saknas skäl för konsekvensutredning av regelgivning.

Beslutets förenlighet med riksintressen, planer och områdesbestämmelser.

Reservatet ligger inom riksintresse för rörligt friluftsliv Vänern, enligt MB 4 kap. samt inom riksintresse för Naturvård Nötön, Åråsviken, Kilsviken med Gullspångsälven enl. MB 3 kap.

Vänern utgör riksintresse för yrkesfiske.

Reservatet ligger inom Gullspångsälvens fredningsområde för lax, öring och gös i sötvatten enl. FIFS 1993:32, 4kap.

Reservatet ligger inom Ramsarområdet Kilsviken – Åråsviken.

Området utpekas i gällande översiktsplan för Gullspångs kommun som ett stort orört område. I översiktsplanen görs bl.a. följande ställningstagande:

- *Inom området skall inga större exploateringar tillåtas, t.ex. större vägar utanför befintliga stråk, kraftledningar, master, industrier, motorbanor, skjutbanor eller bulleralstrande anläggningar i övrigt.*
- *Inom området skall endast bebyggelse och anläggningar som krävs för befintligt fiske, jord- och skogsbruk och anläggningar som krävs för det rörliga friluftslivet tillåtas, under förutsättning att gällande reservatsbestämmelser medger åtgärden.*

Miljömål

Naturreservatet utgör ett led i arbetet med att uppnå det av riksdagen antagna miljömålen levande skogar, levande sjöar och vattendrag och ett rikt växt och djurliv.

Intresseprövning

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Hushållningsbestämmelser

Naturreservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

Upplysningar

Dispens från föreskrifterna m.m.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen medge dispens från föreskrifterna för naturreservatet. Dispens får dock inte lämnas för åtgärder som strider mot syftet med naturreservatet. Om det finns synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslutet om naturreservatet (7 kap. 7 § miljöbalken).

Annan lagstiftning gäller som vanligt

Vid sidan av föreskrifterna för naturreservatet gäller annan lagstiftning som vanligt, t.ex. följande:

- Miljöbalkens bestämmelser om Natura 2000, strandskydd, generella biotopskydd, vattenverksamhet och artskydd
- Fridlysningsbestämmelser i artskyddsförordningen
- Fiskebestämmelser i Havs- och vattenmyndighetens författningssamling
- Terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen
- Kulturmiljölagen
- Jaktlagstiftningen

Förvaltare och förvaltningsuppgifter

- Förvaltare är Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Naturreservatets gränser märks ut i terrängen genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
- Förvaltningen bedrivs enligt den skötselplan som fastställts av Länsstyrelsen. Skötselplanen ska ligga till grund för naturreservatets skötsel och ska vid behov revideras.

Ersättningstalan

Om överenskommelse om ersättning inte kan träffas, måste sakägare som vill göra anspråk på ersättning eller inlösen väcka talan i Mark- och miljödomstolen som får avgöra ersättningsfrågan. Sådan talan måste enligt 31 kap. 13 § miljöbalken lämnas in till Mark- och miljödomstolen inom ett år efter att detta beslut vunnit laga kraft, i annat fall förlorar sakägaren rätten till ersättning.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i Mariestadstidningen och Skaraborgsbygdens ortstidningar.

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken träder i kraft den dag som framgår av kungörelsen i Länsstyrelsens författningssamling och gäller omedelbart även om de överklagas.

I detta ärende har länsöverdirektör Lisbeth Schultze beslutat. Naturvårdshandläggare Henrik Roos har varit föredragande. I handläggningen har också deltagit avdelningschef Sven Swedberg, enhetschef Johan Jannert, antikvarie Lisa Ragnarsson, länsarkitekt Mehdi Vaziri, Vattenvårdshandläggare Henrik Persson och länsjurist Anna Roslund.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Lisbeth Schultze

Henrik Roos

Så här överklagar du Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos regeringen. **Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Länsstyrelsen.** Länsstyrelsens e-postadress är vastragotaland@lansstyrelsen.se. Skickar du med vanlig post är adressen Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 403 40 Göteborg.

Har överklagandet kommit in i rätt tid överlämnar Länsstyrelsen överklagandet och handlingarna till regeringen.

Överklagandet ska ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag du fick del av beslutet. Är du osäker på när tiden går ut kan du kontakta Länsstyrelsen.

Överklagandet ska vara skriftligt. I skrivelsen ska du ange

- ditt namn, adress, telefonnummer och eventuell e-postadress,
- vilket beslut du överklagar, till exempel genom att ange beslutsdatum och ärendets diarienummer, samt
- hur du anser att Länsstyrelsens beslut ska ändras och varför det ska ändras.

Område undantaget från A1, A3 - A10 samt C1 - C4

Bilaga 1a

Beslutskarta Naturreservatet Harsholmarna Gullspångs kommun

Gräns för naturreservat

Skala (i A4): 1:10 000

0 100 200 Meter

Tillhör Länsstyrelsens
beslut datum 2018-02-02
Dnr 511-39757-2012

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Illustrationskarta till Länsstyrelsens beslut
om naturreservat enl 7 kap 4 § miljöbalken

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Bilaga 1b, Beslutskarta naturreservatet Harsholmarna i Gullspångs kommun

 Gräns för naturreservat

 Informationsskylt

 P-plats

 Rastplats

 Vandringsled

Skala (i A4) 1:10 000

0 100 200 400 600 Meters

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Lantmäteriet Geodatasamverkan

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Harsholmarna
Tillhör Länsstyrelsens förslag till
beslut 2018-02-02.
Dnr: 511-39757-2012

ÖVERSIKTSKARTA

Naturreservatet Harsholmarna Gullspångs kommun

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Bilaga 3

Tillhör Länsstyrelsens
beslut
2018-02-02

Dnr
511-39757-2012

Sida
1(21)

Skötselplan för naturreservatet Harsholmarna i Gullspångs kommun

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Sammanfattning	3
1.1 Syfte.....	3
1.2 Fakta om området och dess skötsel	4
2. Beskrivning av området	5
2.1 Uppgifter	5
2.2 Allmän beskrivning av området	5
2.3 Mark- och vattenanvändning – då och nu	6
2.4 Bevarandevärden.....	6
2.4.1 Biologiska bevarandevärden.....	6
2.4.2 Geovetenskapliga bevarandevärden.....	6
2.4.3 Kulturhistoriska bevarandevärden	6
2.4.4 Friluftslivsvärden	6
2.5 Övrig bebyggelse och anläggningar	7
3. Skötsel och bevarandemål.....	7
3.1 Indelning av skötselområden.....	7
3.3 Allmänt om skötseln	7
3.4 Konsekvenser av klimatförändringar	8
3.5 Skötselområden med mål och åtgärder	8
3.6 Bevarandemål för arter.....	15
3.7 Forn- och kulturmiljövård	16
4. Friluftsliv.....	16
5. Gränsmarkering.....	17
6. Uppföljning	17
6.1 Dokumentation av skötselåtgärder	17
6.2 Bevarandemål och gynnsamt tillstånd	17
6.3 Revidering av skötselplanen	17
7. Planerad förvaltning	17
8. Referenser	18
Bilaga	20
Tabell Arter	20
Tabell Naturtyper	21
Tabell Natura2000 habitattyper.....	21

BILAGOR

- Bilaga 3a: Tabell arter
 Tabell Naturtyper
 Tabell Natura 2000-typer
- Bilaga 3b: Skötselområden
- Bilaga 3c: Naturtypskarta (befintliga naturtyper)
- Bilaga 3d: Natura 2000-habitatskarta
- Bilaga 3e: Friluftsliv

Skötselplanen är uppdelad i två delar, A och B. Den första delen är en beskrivande del. Där anges bland annat naturreservatets syften och vilka natur- och bevarandevärden som finns i naturreservatet. Den andra delen av skötselplanen beskriver naturreservatets bevarandemål och hur naturreservatet ska skötas.

DEL A – Harsholmarna

Skötselplanen beskriver vad som ska göras i naturreservatet, när och hur ofta det ska göras. Den fastställer också vad som är viktigast att göra om reservatsförvaltaren, d.v.s. den som är ansvarig för naturreservatets skötsel, behöver prioritera. Förutom reservatsförvaltaren vänder sig skötselplanen till markägaren och andra intressenter.

1. Sammanfattning

1.1 Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara en representativ del av Vänerskärgården med dess öar och skär som har ett högt naturvärde och därför är av stor vikt för djur- och fågellivet, liksom människans friluftsliv,
- bevara och utveckla naturvärden knutna till naturskogsartad tallskog och betad skog vilket bl. a. innebär att död ved och varierande trädålder ska finnas i riklig omfattning,
- bevara områdets rika fågelliv,
- området ska erbjuda goda förutsättningar för rörligt friluftsliv, som dock ska ske på ett sådant sätt att det inte skadar områdets naturvärden,
- bevara de inom området förekommande naturtyperna och/eller arterna som ingår i EU:s nätverk av skyddsvärda områden, Natura 2000, i gynnsamt tillstånd.

Syftet ska tryggas genom att:

- Skogen på Lilla Harsholmen lämnas att huvudsakligen utvecklas fritt. På Stora Harsholmen återinförs betesdrift. Om bete på Stora Harsholmen visar sig praktiskt svårt att genomföra, lämnas skogen till att huvudsakligen utvecklas fritt, men där naturvårdsinriktade åtgärder såsom röjning av ung gran får utföras för att bibehålla vissa betesstrukturer i skogen.
- områden med bladvass, öar och skär lämnas till i huvudsak fri utveckling, men med röjning av igenväxningsvegetation vid behov.
- friluftslivet stimuleras genom att en vandringsled ut på Stora Harsholmen iordningställs och underhålls och informationsskyltar om områdets naturvärden anordnas vid befintlig parkering i anslutning till Amneholm.

Naturresevatets syften styr vilka föreskrifter (regler) som gäller i naturresevatet och ifall skötsel behövs för att syftena med naturresevatet ska kunna uppfyllas.

1.2 Fakta om området och dess skötsel

På de två öarna Stora och Lilla Harsholmen samt på den mindre ön Smacken växer en betespräglad naturligt uppkommen tallskog. Här finns också medelålders barrblandskog, partier med äldre björk samt lövsumpskog med klibbal. Det är viktigt att tallskogen bibehålls och utvecklas för att gynna bland annat fågellivet med rovfågelhäckningar. Tallskogen bör utvecklas genom i huvudsak intern beståndsdynamik, kompletterat med ett extensivt bete som bibehåller markens historiska prägel. De stora områdena med vattenytor, vattenvegetation såsom bladvass och starr, mestadels öppen strandzon samt öar och skär är mycket värdefulla för fågellivet. De lämnas i huvudsak orörda. Röjning av igenväxningsvegetation får ske vid behov för att gynna främst fågellivet eller i andra hand strandvegetation. Både vattenytor och Stora Harsholmen utnyttjas flitigt av det rörliga friluftslivet. Tillgängligheten förbättras genom att vandringsleden ut till Stora Harsholmens nordvästra del iordningställs och underhålls.

2. Beskrivning av området

2.1 Uppgifter

Namn:	Naturreservatet Harsholmarna
Beslutsdatum:	2018-02-02
Areal:	252 ha, varav vatten 221 ha
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Gullspång
Förvaltare:	Länsstyrelsen Västra Götaland
NVR id:	2044349
Ägandeförhållanden:	Privatägt
Typindelning enligt vattendirektivet:	Limnisk ekoregion 6 Sydväst, söder om norrlandgränsen, inom vattendelaren till Västerhavet, under 200 meter över havet.
Vattenförekomst (HID):	Vänern – Kilsviken, inre Åråsviken, SE654860-140092 Vänern – Värmlandssjön, SE653974-137560

2.2 Allmän beskrivning av området

Naturreservatet Harsholmarna ligger drygt 3 km nordväst om Gullspång vid Åråsvikens sydöstra del (som är en del av Vänern). Större delen av området utgörs av öppna vattenytor samt vattenområden med vegetation bestående av vass, säv och starrarter. På de två största öarna Stora och Lilla Harsholmen växer mestadels gammal tallskog. I naturreservatet finns också många små öar och skär som är mer eller mindre trädklädda, däribland Smacken som domineras av äldre tallskog. Området gränsar i öster till naturreservatet Gullspångsälven och i norr till naturreservatet Nötön-Åråsviken i Värmlands län. Sammantaget bildar dessa tre naturreservat ett område på över 3400 hektar med höga naturvärden knutna till bland annat fågellivet. På Lilla Harsholmen häckar bland annat fiskgjuse och lärkfalk regelbundet. Även havsörn häckar i närområdet och utnyttjar regelbundet naturreservatet som jaktmarker. Området i Åråsviken är dessutom ett av landets främsta exempel på glacialt ändmoränlandskap. Terrängen är ganska flack med höjdskillnader från ca 44 m.ö.h. som är Vänerns vattennivå till ca 50 m.ö.h. på Stora Harsholmens östra del.

Till Stora Harsholmen går det utmärkt att gå men till Lilla Harsholmen behövs båt. Bägge öarna hyser till största delen spontant uppkommen gammal tallskog. Tallskogen har varit föremål för skogsbruksåtgärder men endast i mycket begränsad form och då i form av ett bondeskogsbruk. Skogen är varierad med ett luckigt trädsikt, gamla tallar samt rikligt med både stående och liggande död tallved. Stora Harsholmens inre delar hyser tätare granbestånd, men även dessa har tämligen hög grad av naturlighet och död ved. Äldre triviallövträd, främst björk, finns som små bestånd eller spridda i barrskogen. Längs med kanterna på bägge öarna växer en opåverkad och välutvecklad lövsumpskog med främst äldre klibbal och björk och ganska rikligt med död ved. Holmarna har en historik som betesmark och bitvis märks denna epok genom gräs- och örtvegetation på marken, enbuskar, vidkroniga träd samt en allmänt luckig och ljus karaktär på skogen.

Naturreservatet är ett populärt friluftslivsområde, dels för vattenaktiviteter och dels som strövområde för lokalbefolkningen.

2.3 Mark- och vattenanvändning – då och nu

Den gamla tallskogen på Harsholmarna är naturligt uppkommen och har lång kontinuitet. Sannolikt har öarna aldrig varit föremål för några större avverkningar utan enbart plockhuggits i begränsad omfattning genom s.k. bondeskogsbruk. Den häradsökonomiska kartan från slutet av 1800-talet visar att öarna mestadels var bevuxna med barrskog. Denna karta visar också att sydöstra delen av Stora Harsholmen troligen var mer öppen. Detta förklaras av att Stora och Lilla Harsholmen tidigare har nyttjats som betesmark, sannolikt under en ganska lång tid. Spår från detta märks genom gräs- och örtvegetation på marken, enbuskar, vidkroniga träd samt en allmänt luckig och ljus karaktär på skogen. Den ekonomiska kartan från 1962 visar att båda öarnas centrala delar bitvis var relativt öppna med spridda träd, vilket torde vara ett resultat av betesdriften. På Stora Harsholmen växer idag medelålders barrblandskog på de då mer öppna ytorna. På Stora Harsholmen finns rester efter ett torp med tillhörande åkerlapp.

Vattenområdet kring skäret Lakesten i nordväst har under slutet av 1600- till 1800-talet nyttjats för omlastning av järn till större båtar. Järnet fraktades från hamnen i Stora Årås.

2.4 Bevarandevärden

2.4.1 Biologiska bevarandevärden

Naturrestatet hyser höga biologiska bevarandevärden. Här finns naturvärden knutna till främst tall i skogsbestånden, till ett rikt fågelliv i både skogs- och vattenområden samt till strandvegetation. Skogen är endast i mycket begränsad omfattning påverkad av skogsbruksåtgärder och då i form av ett ålderdomligt bondeskogsbruk. Den hyser rikligt med död ved, gamla barr- och triviallövträd samt ett varierat, luckigt trädskikt. Även lövsumpskogen med mer eller mindre riklig förekomst av död ved är skyddsvärd. Den är ansvarsbiotop för den skogliga värdetrakten Åråsviken. Ett antal skyddsvärda fågelarter häckar regelbundet i området, bland annat rördrom, häger, brun kärrhök, fiskgjuse, lärkfalk och skäggmes. Området utgör del av den fågelrika och geologiskt mycket intressanta Åråsskärgården.

2.4.2 Geovetenskapliga bevarandevärden

Naturrestatet utgör den allra sydligaste delen av Åråsvikens grunda och delvis mycket svårframkomliga innerskärgård. Denna skärgård präglas av sina många glaciala formationer. Som främst består av ett stort antal mestadels i NV-SO-riktning orienterade ändmoräner. På land bildar de moränryggar och ute i viken långsmala skogsklädda öar och tidvis vattendränkta skär. Detta är ett av landets främsta exempel på ändmoränlandskap.

2.4.3 Kulturhistoriska bevarandevärden

På Stora Harsholmens sydöstra del finns en torpruin. Ruinen har nr. '234' i Amnehärads hembygdsförenings torpinventering. Idag återstår endast resterna av spismuren. Platsen är skyltad av hembygdsföreningen. Det finns inga registrerade fornlämningar inom reservatet.

2.4.4 Friluftslivsvärden

Naturrestatet nyttjas flitigt som friluftslivsområde främst genom fiske, kajakpaddling och övrigt båtliv. På Stora Harsholmen finns en lättgången stig som gör ön till ett populärt strövområde för lokalbefolkningen.

2.5 Övrig bebyggelse och anläggningar

På Smacken finns en mindre och fungerande fiskarstuga med omkringliggande tomtmark samt tillhörande brygga. För tomtmarken har undantag från vissa föreskrifter gjorts i beslutet. På Lilla Harsholmen finns rester av ytterligare två fiskarstugor. Den södra av dessa har renoverats utan strandskyddsdispens. Både den renoverade stugan i söder samt ruinen i norr har varit föremål för ett tillsynsärende på kommunen och ägaren har förelagts av kommunen att riva och transportera bort den renoverade södra stugan.

Länsstyrelsen har tecknat ett nyttjanderättsavtal för den brukningsväg som leder till naturreservatets sydöstra del, dvs. till Stora Harsholmen (se karta i bilaga 3e), Jakträtten innehas av fastighetsägaren.

DEL B – Skötsel av naturreservatet Harsholmarna

3. Skötsel och bevarandemål

3.1 Indelning av skötselområden

Indelning av skötselområden utgår från skötselbehovet. Naturreservatet är indelat i 5 stycken skötselområden med tillhörande delområden.

Skötselområdena är:

1. Skog – i huvudsak fri utveckling
2. Skog – extensivt bete alternativt huvudsakligen fri utveckling
3. Skog - utsiktsröjningar
4. Väterns vatten med strandzon och mindre öar – ev. återkommande röjning av slyvegetation
5. Tomtmark – inga skötselåtgärder av reservatets förvaltare

Inom varje skötselområde kan en eller flera naturtyper förekomma. Vad denna indelning grundar sig på redovisas i tabell 2 i bilaga 3a. I skötselområdena kan det även finnas Natura 2000-naturtyper, se tabell 3, bilaga 3a. Naturtyperna och de eventuella Natura 2000-naturtypernas avgränsningar framgår av bilaga 3c och 3d.

3.2 Bevarandemål

Bevarandemålen preciserar syftet för respektive skötselområde och ger en beskrivning av hur det ska se ut när gynnsamt tillstånd råder. De ger också förutsättningarna för den uppföljning som planeras.

3.3 Allmänt om skötseln

Den skogliga skötseln är inriktad på intern beståndsdynamik, samt extensivt bete på skogen. Detta kompletteras med manuell röjning av nyetablerad gran i syfte att bibehålla talldominansen i trädsiktet samt bibehålla och förstärka betesstrukturerna i skogen.

Väterns vattenområden med mestadels öppen strandzon och mindre öar lämnas till fri utveckling med ev. komplement av röjning av skär och strandzoner för att gynna främst fågellivet eller i andra hand strandvegetation.

Om spontan brand skulle uppstå i reservatet kan man låta det brinna i möjligaste mån.

3.4 Konsekvenser av klimatförändringar

De mest sannolika konsekvenserna av pågående klimatförändringar i reservatet bedöms vara ökad risk för stormfällning samt höga flöden i Vänern. Ingen av dessa konsekvenser utgör något stort hot mot reservatets bevarandemål, men det är viktigt att man aktivt motverkar eventuell ökad tillväxt/inväxt av gran och lövträd på bekostnad av tall.

3.5 Skötselområden med mål och åtgärder

Skötselområde 1 – Skog, huvudsakligen fri utveckling

Delområde	Areal (ha)
1.1	7,1
1.2	1,9
Summa	9,0

Naturtyp
Tallskog
Lövsumpskog

Natura 2000-naturtyp
9010 Taiga
9080 Lövsumpskog

Beskrivning:

Skötselområdet utgörs av Lilla Harsholmen samt större delen av Smäcken. Öarna består till största delen av äldre tallskog (delområde 1.1). Flera gamla och spridda grova träd förekommer. Mängden död ved är bitvis riklig med t.ex. lågor av tall och någon enstaka låga av asp. Kvarlevande enar samt den allmänt luckiga strukturen i skogen vittnar om en tidigare betesdrift på öarna. På Lilla Harsholmen har nyligen funnits rester av två fiskarstugor. Dessa har varit föremål för ett tillsynsärende på Mariestads kommun och markägaren har förelagts av kommunen att riva dessa. Delområde 1.2 är lövsumpskogsområden nära strandkanten. Dessa utgörs huvudsakligen av äldre klibbal med inslag av björk och vide. På Lilla Harsholmen har flera rödlistade kärlväxter noterats (se tabell 1 i bilaga 1).

Bevarandemål:

- Arealen Taiga (9010) ska utgöras av 7,1 ha, och arealen lövsumpskog (9080) ska utgöras av 1,9 ha.
- Skogen ska bestå av naturskogsartad tall- (delomr. 1.1) respektive lövsumpskog (delomr. 1.2) med väl fungerande naturliga processer och intern dynamik. Detta innebär att tall och al ska vara det dominerande trädslaget och ha en fungerande föryngring som inte utkonkurreras av gran. Granen får dock förekomma, men inte i sådan omfattning att tallskogens ljusa och luckiga karaktär försvinner. Trädskiktet ska vara flerskiktat, innehålla gamla träd samt ha en heterogen struktur med luckor och tätare partier. Det ska kontinuerligt finnas gott om både stående och liggande död ved i olika nedbrytningsstadier.

Engångsåtgärder:

- Initial manuell röjning av nyetablerad gran, dvs gran med brösthöjdsdiameter <10 cm. Granar av senvuxen karaktär lämnas. Död ved efter åtgärder kan lämnas i naturreservatet. Röjningsmaterialet får dock inte lämnas på ett sådant sätt att det motverkar gräs-och örtvegetation (särskilt inte i anslutning till gläntor och luckor i skogen) samt försvårar betesdriften. Då får man istället samla ihop och bränna materialet alternativt transportera ut det.
- Eventuella rester av de två fiskarstugorna bör städas bort

Underhållsåtgärder:

- Återkommande manuella röjningar av nyetablerad gran för att bibehålla tallens dominans i trädskiktet, förslagsvis vart 10:e år. Granar av senvuxen karaktär lämnas. Ett mindre antal granar skall dock tillåtas växa upp så att gran förekommer i trädskiktet. Död ved efter åtgärder kan lämnas i naturreservatet. Röjningsmaterialet får dock inte lämnas på ett sådant sätt att det motverkar gräs-och örtvegetation (särskilt inte i anslutning till gläntor och luckor i skogen) samt försvårar betesdriften. Då får man istället samla ihop och bränna materialet alternativt transportera ut det.

Skötselområde 2 – Skog, med extensivt bete alternativt i huvudsak fri utveckling

Delområde	Areal (ha)
2.1	9,2
2.2	3,7
2.3	2,0
2.4	2,5
Summa	17,4

Naturtyp
Tallskog
Lövsumpskog
Barrblandskog
Triviallövskog
Åker, ej odlad - gräsbärande

Natura 2000-naturtyp
9070 Trädklädd betesmark (9010 Taiga)
9080 Lövsumpskog

Beskrivning:

Skötselområdet omfattar större delen av Stora Harsholmen. Tallen är det dominerande trädslaget men inslaget av gran är bitvis rikligt. Skogen är till största delen naturligt uppkommen och har lång kontinuitet. En stor del av träden är första generationens träd efter tidigare betesdrift och har sannolikt uppkommit naturligt när hävden upphört. De har en uppskattad medelålder på ca 70 år. Senvuxna kjolgranar och enstaka tallar, t.ex. med talticka, är betydligt äldre. Även gammal björk finns i området vilka ser ut att ha kommit upp i ett öppnare landskap. Spår från tidigare betesdrift samt ett begränsat bondeskogsbruk syns i form av en gles och ljus karaktär på skogen med flera luckor och gläntor. Överlag är fältskiktet risartat men tämligen stora ytor, bl.a. den smala förbindelsen med "fastlandet" i SV, hyser gräsartad vegetation liksom öppnare partier som t.ex. i gläntorna. Här finns också vissa örter. Denna grässvål, tillsammans med en tidigare ännu mer utvecklad sådan, har sannolikt bidragit till att hålla tillbaka trädens uppväxt och därmed upprätthållit luckigheten i skogen. I de tätare granpartierna finns tjockare barrmattor på marken.

Bitvis är granföryngringen riklig och generellt sett finns det få nyföryngrade tallplantor. Det senare sannolikt på grund av viltbete samt brist på markstörning och ljus då skogen håller på att sluta sig.

Troligen har ön varit betydligt öppnare jämfört med nuläget. Kartmaterial visar på att särskilt öns centrala delar var öppna så långt fram som till andra halvan av 1900-talet. Granen förekommer nu särskilt frekvent på dessa centrala delar där jordmånen är lite tjockare och bitvis övergår tallskogen här till barrblandskog (delomr. 2.3). Gran kommer att öka på kort sikt i dessa bestånd, men

insektsangrepp och stormfällningar kan hålla granen borta naturligt och även ge tallen chans att föryngra sig som pionjär i jordblottor och på höjdparter. Ju närmare strandkanten man kommer desto kraftigare blir tallens dominans. Detta märks särskilt tydligt i delområde 2.4 som nästan helt saknar gran. Närmast vattnet i södra delen av området syns tydliga strandvallar och marken är stenig av klappersten beväxt med lavssamhällen. Gran växer naturligt långsamt på dessa magra marker och har svårare att etablera sig. Där marken är väldigt stenig har dock även tall svårighet att etablera sig och växer sen långsamt.

Delområde 2.2 utgörs av triviallövskog, lövsumpskog och en liten högrötsäng. I triviallövskogen växer i huvudsak äldre björk, men här finns också inslag av tall och klibbal. Udden längst ut på Stora Harsholmens nordvästra del hyser rikligt med björklågor orsakade av bävergnag. Ytorna med lövsumpskog är belägna utmed öns strandkanter och bildar en delvis välutvecklad lövskogsbård som domineras av medelålders till äldre klibbal. Inslaget av björk och vide är på vissa platser påtagligt. Död ved är mer eller mindre rikligt förekommande. Högrötsängen är en före detta åkermark och kommer troligen på lång sikt utvecklas mot triviallov- eller granskog.

Bevarandemål:

- Arealen trädklädd betesmark (9070) alternativt Taiga (9010) ska utgöras av 14,0 ha, och arealen lövsumpskog (9080) ska utgöras av 3,3 ha.
- Skogen skall vara en i grunden naturskogsartad tall och barrblandskog med väl fungerande naturliga processer och intern dynamik. Det skall dock finnas en tydlig betesprägel i form av luckig skogsstruktur med omväxlande gläntor och tätare partier. Gräs- och örtartad vegetation ska förekomma bitvis. Tall ska vara det dominerande trädslaget i delområdena 2.1, 2.3 och 2.4 och ha en fungerande föryngring som inte utkonkurreras av gran. I delområde 2.3 kan granen förekomma i högre omfattning. I delområde 2.2 skall al dominera i de fuktigare områdena medan andra lövträd som t.ex. ek eller björk får förekomma rikligt på de torrare partierna. Trädsiktet ska i hela skötselområdet vara flerskiktat, innehålla gamla träd samt ha en heterogen struktur med luckor och tätare partier. Krontäckningen kan variera från helt öppet i gläntor till helt slutet i vissa partier. Det ska finnas rikligt med både stående och liggande död ved i olika nedbrytningsstadier.
- I händelse av att betesdrift framöver bedöms praktiskt inte möjligt att genomföra får man acceptera mindre framträdande betesstrukturer och en mer naturskogsartad målbild likt den i skötselområde 1. Dock bör betesstrukturer så som öppna gläntor och hävdgynnad markvegetation finnas kvar i viss omfattning.

Engångsåtgärder:

- Stora Harsholmen stängslas in och bete återinförs. En genomgång i stängslet som möjliggör för besökare att ta sig ut på Stora Harsholmen byggs.
- Initial manuell röjning av nyetablerad gran, dvs gran med brösthöjdsdiameter <10 cm. i hela skötselområdet. Granar av senvuxen

karaktär lämnas. Befintliga luckor/gläntor kan utvidgas genom röjning/ringbarkning av granar något grövre än bdh 10 cm. Eventuellt kan någon ny lucka tas upp på lämplig plats genom fällning av gran. Död ved efter åtgärder kan lämnas i naturreservatet. Röjningsmaterialet får dock inte lämnas på ett sådant sätt att det motverkar gräs-och örtvegetation (särskilt inte i anslutning till gläntor och luckor i skogen) samt försvårar betesdriften. Då får man istället samla ihop och bränna materialet alternativt transportera ut det.

Underhållsåtgärder:

- I första hand skall området betas årligen i sådan omfattning att skogens beteskaraktär bibehålls eller utvecklas (se bevarandemål).
- Återkommande manuella röjningar av nyetablerad gran för att bibehålla tallens dominans i trädskiktet samt gynna hävdgynnad flora, förslagsvis vart 10:e år. Särskilt viktigt är det att denna åtgärd sätts in i anslutning till gläntor, luckor samt partier med glest trädskikt. Granar av senvuxen karaktär lämnas. Ett mindre antal granar kan dock tillåtas växa upp så att gran förekommer i trädskiktet. Död ved efter åtgärder kan lämnas i naturreservatet. Röjningsmaterialet får dock inte lämnas på ett sådant sätt att det motverkar gräs-och örtvegetation (särskilt inte i anslutning till gläntor och luckor i skogen) samt försvårar betesdriften. Då får man istället samla ihop och bränna materialet alternativt transportera ut det.
- I händelse av att skogen inte betas får man försöka bibehålla betesstrukturen i skogen genom att manuellt efterlikna betets påverkan. Detta kan innebära lite kraftigare röjnings och gallringsinsatser än att bara röja bort nyetablerad gran, företrädesvis i anslutning till befintliga gläntor, luckor samt partier med glest trädskikt. I detta fall bör man prioritera naturvärden knutna till träd, t.ex. solbelysta stammar och inte i samma utsträckning hävdgynnad markvegetation.
- Om skötselområdet inte hävdas och skogen därmed ska utvecklas mot Taiga (9010) kan naturvårdsbränning vara lämplig skötselmetod, främst i delområde 2.4 (men även i hela skötselområdet). Kraftigare brand för att hålla undan högre gran och gynna föryngring av tall bör i så fall ske 1 gång vart 50:e-100:e år medan lätta markbränder skulle kunna ske med tätare mellanrum. Om naturvårdsbränning tillämpas är det en fördel om branden går att styra så att inte hela området brinner samtidigt eller lika intensivt överallt.

Skötselområde 3 – utsiktshuggningar

Delområde	Areal (ha)
3.1	0,1

Naturtyp
Tallskog

Natura 2000-naturtyp
9070 Trädklädd betesmark

Beskrivning:

Ett tallskogsområde längst ut på Stora Harsholmen med flera äldre tallar. Här slutar vandringsleden och man ser ut över Vänern och flera öar och skär. I strandkanten förekommer en hel del lövsly samt mer uppvuxna lövträd.

Bevarandemål:

- Trädskiktet skall bestå av äldre tallar. Träd- och buskskiktet skall vara så glest så att besökarna har goda möjligheter till utsikt över Vänern och öarna och skären utanför. Detta innebär att lövsly och andra lövträd endast skall förekomma i mycket begränsat antal.

Engångsåtgärder:

- Initial röjning av lövsly och eventuellt avverkning av löv- och barrträd i sådan omfattning att man som besökare har goda möjligheter till utsikt över Vänern.
- Om behov/önskemål finns kan utsiktsplattform, grillplats el liknande anläggas i skötselområdet. Detta är dock någonting som inte prioriteras vid tiden för detta beslut och måste föregås av prövning enligt övrigt gällande regelverk.

Underhållsåtgärder:

- Återkommande röjningar av lövsly i strandkanten i syfte att bibehålla en god utsikt ut över Vänern för reservatets besökare, förslagsvis vart 5:e år.

Skötselområde 4 - Vänerns vatten med mindre öar och strandzon, - i huvudsak fri utveckling

Delområde	Areal (ha)
4.1	220,9
4.2	4,1
Summa	225,0

Naturtyp
Strandzon (med strandzon, mindre öar och skär)
Mesotrof sjö

Natura 2000-naturtyp
3130 Oligo – mesotrof sjö

Beskrivning:

Delområde 4.1 utgörs huvudsakligen av en öppen vattenyta. Bitvis förekommer tjockare bälten med bladvass och säv t.ex. mot Harsholmarna och Smacken. Längst in mot land i grunda vatten- eller gytjeområden växer även arter såsom vasstarr och grenrör. Området torde utgöra ett viktigt område för Gullspångsöring och Gullspångslax p.g.a. sin närhet till dess lekplatser i gullspångsälven. Troligen är detta samtidigt ett viktigt område för gäddyngel och andra fiskar. Delområde 4.2 utgörs av strandzon, mindre öar och skär. Väster om Stora och framförallt Lilla Harsholmen finns några områden med öppen strandzon. Övriga ytor är mindre öar och skär. Dessa utgörs ofta av toppen på ändmoräner som återfinns under ytan. En stor andel av öarna är helt eller delvis trädbevuxna med bland annat medelålders björk och tall.

Bevarandemål:

- Arealen naturlig och oexploaterad insjöskärgård ska vara 225 ha, varav mesotrof sjö utgör huvuddelen.
- Skötselområdet ska ha ett rikt fågelliv. Det ska utgöra lämpligt häcknings- eller födosöksområde för karaktärsfåglar som måsar, tärnor, änder samt fiskgjuse, lärkfalk, havsörn, rördrom och skäggmes.
- Det är positivt med en betesprägel i strandzonen vid vasspartierna. Det får gärna bildas en flikighet i vassen pga. djurens bete och tramp samt blå bård innanför vassbältet.

Engångsåtgärder:

- Inga.

Underhållsåtgärder:

- Om man i samråd med ornitologisk expertis bedömer att några öar eller skär är eller kan komma att bli lämpliga för häckning av måsar, tärnor och änder kan återkommande röjningar av sly, buskar och träd genomföras på dessa. Åtgärden kan även genomföras för att gynna värdefull strandvegetation.
- Skötselområdet kan med fördel ingå i en betesfälla tillsammans med Stora Harsholmen.

Skötselområde 5 – Tomtmark, inga skötselåtgärder av reservatets förvaltare

Delområde	Areal (ha)
5	0,2

Naturtyp
Tomtmark

Beskrivning:

Tomtmark.

Bevarandemål:

-

Skötselåtgärder:

- Naturreservatets förvaltare ansvarar inte för skötseln inom detta skötselområde.

3.6 Bevarandemål för arter

De i naturreservatet förekommande signal-, Natura 2000- och/eller rödlistade arterna ska ha stabila eller ökande populationer.

Underhållsåtgärder:

Om uppföljningen av bevarandemålen visar vikande populationer för någon av de i reservatet förekommande signal-, Natura 2000-, och/eller rödlistade arterna får arts specifika skötselåtgärder genomföras. Detta gäller så länge åtgärderna inte strider mot naturreservatets syfte samt att åtgärderna innebär ett så begränsat ingrepp i naturmiljön som möjligt.

3.7 Forn- och kulturmiljövård

I naturreservatet finns en torpruin i form av resterna av spismuren. Eventuella uppväxande eller nedfallna träd som hotar att förstöra ruinen får vid behov röjas och den döda veden flyttas till annan plats i naturreservatet.

Ruinen får inte skadas i samband med skötselåtgärder. Samråd med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet bör ske innan åtgärd utförs vid ruinen.

4. Friluftsliv

Karta med lokalisering av informationsskyltar, vandringsled och P-plats finns i bilaga 3e.

Bevarandemål:

- P-platsen vid småbåtshamnen vid Amneholm bibehålls och hålls tillgänglig för naturreservatets besökare.
- Det ska finnas 3 väl underhållna informationstavlor (2 i och 1 utanför naturreservatet).
- 1,2 km väl underhållen, markerad vandringsled ska finnas i naturreservatet, med spänger över fuktiga områden vid behov. Därtill tillkommer 0,5 km vandringsled utanför naturreservatet, varav större delen utgörs av en brukningsväg.
- En väl underhållen rastplats med sittbänk och bord ska finnas på Stora Harsholmen i skötselområde 3.1.

Engångsåtgärder:

- Informationstavlor ska sättas upp på de platser som är markerade på karta i bilaga 3e. Tavlorna ska utföras enligt svensk standard och Naturvårdsverkets anvisningar "Att skylta skyddad natur". De ska bland annat innehålla karta över naturreservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten. En engelsk text eller en engelsk sammanfattning ska finnas.
- Vandringsled i området markeras i terrängen (enligt karta i bilaga 3e). Vid behov anläggs en spång i lövsumpskogen intill rastplatsen samt vid Stora Harsholmens "början" i reservatets sydöstra hörn vid Mörundet.
- En mindre rastplats med sittbänk och bord uppförs på Stora Harsholmen enligt karta i bilaga 3e.

Underhållsåtgärder:

- P-plats med tillfartsväg (Nunnestad GA:1) underhålls vid behov av berörda nyttjanderättshavare.
- Informationstavlor, rastplatsen med sittbänk och bord, samt vandringsled med ev. spänger ska tillses regelbundet och underhållas vid behov. Detta inkluderar röjning av uppväxande träd och buskar vid behov framför utsiktsplattformen.
- Vid behov kan träd som riskerar att falla eller har fallit över vandringsled, eller rastplats undanröjas och läggas åt sidan.

5. Gränsmarkering

Naturreservatets gräns ska märkas ut i fält. Gränsmarkeringar ska utföras enligt Naturvårdsverkets anvisningar ”Att skylta skyddad natur”.

6. Uppföljning

6.1 Dokumentation av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs i naturreservatet bör dokumenteras av den som utför åtgärden. Av dokumentationen bör framgå:

- åtgärd
- plats (skötselområde)
- kostnad
- tidpunkt
- utförare

Åtgärder av restaureringskaraktär bör dokumenteras med foto före och efter åtgärd.

6.2 Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. I en särskild uppföljningsplan kommer målbildindikatorer att anges. Dessa målbildindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i skötselplanen uppfylls och att skötseln fungerar. Uppföljningen kommer vara en viktig hjälp för förvaltarens planering av skötselarbetet.

6.3 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras när uppföljningen indikerar att det behövs.

7. Planerad förvaltning

Förvaltningen av naturreservatet Harsholmarna bekostas av staten. Berörda nyttjanderättshavare ansvarar för underhåll av P-plats med tillfartsväg samt brukningsväg till Stora Harsholmen.

Tabell 4. Sammanfattning och prioritering av skötselplanens åtgärder. Prioritering inom intervall 1-3 där 1 är högsta prioritet att genomföra.

Åtgärd	Skötselområde	När/intervall	Prioritet
Gränsmarkering	1-4	Efter beslut	1
Stängsling för betesdjur m.m.	2-4	Efter beslut	1
Betesdrift	2-4	Årligen	1
Informationstavlor	2 + utanför reservatet	Efter beslut	1
Utsiktsröjningar	3	Ca: vart 5:e år	2
Rastplats med sittbänk och bord	2	Efter beslut	2
Utmarkering av vandringsled och vid behov anläggande av spänger	2, 3	Efter beslut	1
Tillsyn och underhåll av informationstavlor, rast-/utsiktsplats och vandringsled med spänger	1-4	Regelbundet	1
Manuell röjning/ringbarkning av gran (stamdiameter < 10 cm)	1, 2	Ca: vart 10:e år	1
Naturvårdsbränning	2	Vid behov och om möjligt	3
Röjning av fågelskär och eller strandkant	1, 2, 4	Vid behov	2
Uppföljning av skötselåtgärder	1 - 4	Efter åtgärd	2

8. Referenser

Referenser specifikt för detta naturreservat

SGU. 2016. Berggrunds- och jordartskarta (kartgeneratören).

SLU. 2016. Artportalen.

Allmänna referenser

EUs art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) annex 2 och 4.

EUs fågeldirektiv (direktiv 79/409/EEG) annex 1.

Finsberg, C. 2013. Skyddad natur i ett förändrat klimat. Grön infrastruktur i strandängar och ädellövmiljöer samt klimatanpassad skötsel av skyddad natur. Rapport 2013:74. Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Gärdenfors, U. (red.). 2010. Rödlistade arter i Sverige 2010- The 2010 Red List of Swedish Species. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Naturvårdsverket. 1999. Bedömningsgrunder för miljö kvalitet. Sjöar och vattendrag: bakgrundsrapport 1: kemiska och fysikaliska parametrar. Rapport 4920, Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket, 2003. Att skylta skyddad natur. Naturvårdsverket, Stockholm.

*Naturvårdsverket, 2003. Kartering av skyddade områden (KNAS).
Naturvårdsverket, Stockholm.*

*Nitare, J. (red.), 2010. Signalarter - indikatorer på skyddsvärd skog. Flora över
kryptogamer. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.*

Bilaga 1

Tabell Arter

Tabell 1. Förekomst av

- signalarter (S), arter som används för att lokalisera och urskilja skogar med höga naturvärden (Skogsstyrelsen, Nitare 2010),
- rödlistade arter uppdelade enligt Artdatabankens kategorier (Gärdenfors 2010): Nationellt utdöd (RE); Akut hotad (CR); Starkt hotad (EN); Sårbar (VU); Nära hotad (NT); Kunskapsbrist (DD).
- arter (EU) som är listade i EUs fågeldirektiv (direktiv 79/409/EEG) annex 1 och art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) annex 2 och 4.
- För fåglar har följande kategorier för Artportalens aktivitetsfält inkluderats: Par i lämplig häckbiotop, Permanent revir, Spel/sång, Stationär.
- Uppgiftslämnare: Johan Dahlberg (JD), Birger Gustavsson (BG), Mattias Högberg (MH), Joakim Landberg (JL), Erik Landgren (EL), Jan Mogol (JM), Arne Sjögren (AS), Nils-Arne Thunell (N-AT), Ingemar Wästlund (IW).

Art	Kategori	Skötsel- område	Inventerings- datum	Uppgifts- lämnare
Fåglar				
Bivråk, <i>Pernis apivorus</i>	NT	1- 4	1985	BG
Brunand, <i>Aythya ferina</i>	VU	4	1984	BG
Duvhök, <i>Accipiter gentilis</i>	NT	1- 4	1986	BG
Havsörn, <i>Haliaeetus albicilla</i>	NT	1- 4	2016	JD
Kungsfiskare, <i>Alcedo Atthis</i>	VU	4	2006	JL
Mindre hackspett, <i>Dendrocopos minor</i>	NT	1- 4	2005	EL
Nötkråka, <i>Nucifraga caryocatactes</i>	NT	1- 4	1995	MH
Rosenfink, <i>Carpodacus erythrinus</i>	VU	1- 4	1990	BG
Rördrom, <i>Botaurus stellaris</i>	NT	4	2016	JM
Skäggmes, <i>Panurus biarmicus</i>	NT	4	2005	N-AT
Svarttärna, <i>Chlidonias niger</i>	VU	4	2006	TL, EL
Sävsparv, <i>Emberiza schoeniclus</i>	VU	4	2016	JM
Tornseglare, <i>Apus apus</i>	VU	1- 4	1984	BG
Trastsångare, <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	NT	4	2012	JL, IW
Svampar				
Tallticka , <i>Phellinus pini</i>	NT	2	2016	JD
Kärlväxter				
Backtimjan, <i>Thymus serpyllum</i>	NT	2	1985	AS

Kösa, <i>Apera spica-venti</i>	NT	2	1985	AS
Strandviol, <i>Viola persicifolia</i>	NT	2	1985	AS
Mossor				
Långfliksmossa, <i>Nowellia curvifolia</i>	S	1, 3	2016	JD
Stubbspretmossa, <i>Herzogiella seligeri</i>	S	1	2016	JD

Tabell Naturtyper

Tabell 2: Markslag och naturtyper som ska rapporteras till Naturvårdsverket. I de fall yngre skog finns med har areal naturskogsartad skog angetts inom parentes. Målarealerna är de som förväntas efter eventuella restaurerings- och skötselåtgärder.

¹ Kartering av skyddade områden (KNAS), (Naturvårdsverket 2003)

² Bedömningsgrunder för miljö kvalitet (Naturvårdsverket 1999)

³ Myrskyddsplan för Sverige - huvudrapport över revidering 2006 (Naturvårdsverkets rapport 5667)

Markslag och Naturtyp	Areal år 2016 (ha)	Målareal (ha)
Barrskog:	20,8	20,8
Tallskog ¹	18,8	18,8
Barrblandskog ¹	2,0	2,0
Lövskog:	0,3	0,3
Triviallövskog	0,3	0,3
Sumpskog:	5,2	5,2
Lövsumpskog ¹	5,2	5,2
Sjö³:	220,9	220,9
Mesotrof sjö	220,9	220,9
Strandzon:	4,1	4,1
Tomtmark:	0,2	0,2
Åker, ej odlad - gräsbärande:	0,2	0

Tabell Natura2000 habitattyper

Tabell 3: Förekommande Natura 2000-habitat

Kod	Natura 2000-habitat	Areal år 2016 (ha)	Målareal (ha)
3130	Oligo- mesotrofa sjöar	220,9	220,9
9070	Trädklädd betesmark	12,0	14,1
9080	Lövsumpskog	5,2	5,2
9010	Taiga	7,1	7,1

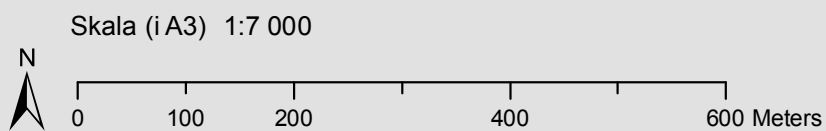

Bilaga 3b, Skötselområden, naturreservatet Harsholmarna i Gullspångs kommun

 Gräns för naturreservat

Skötsel

- Fri utveckling
- Skogsbete
- Ev. röjning av sly
- Utsiktsröjningar
- Inga åtgärder

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

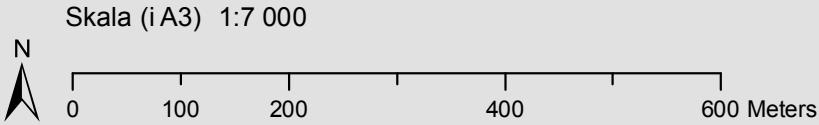

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Harsholmarna
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2018-02-02,
Dnr: 511-39757-2012

Bilaga 3c, Naturtyper, naturreservatet Harsholmarna i Gullspångs kommun

- Gräns för naturreservat
- NATURTYP**
- Barrblandskog
- Bebyggelse, park, trädgård, allé mm
- Lövsumpskog
- Sjö mesotrof
- Strandzon, övr (Badplats, båtplats mm)
- Tallskog
- Triviallövskog
- Åker, ej odlad, gräsbärande

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Illustrationskarta till skötselplan för naturreservatet Harsholmarna
Tillhör Länsstyrelsens beslut 2018-02-02,
Dnr: 511-39757-2012

Bilaga 3d, Natura 2000-habitat, naturreservatet Harsholmarna i Gullspångs kommun

 Gräns för naturreservat

N2000-habitat

 3130 Oligo-mesotrofa sjöar

 9010 Västlig taiga

 9070 Trädklädd betesmark

 9080 Lövsumpskog

 9070 Trädklädd betesmark Utv.

Skala (i A3) 1:7 000

0 100 200 400 600 Meter

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Harsholmarna
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2018-02-02,
Dnr: 511-39757-2012

Bilaga 3e, friluftsanläggningar, naturreservatet Harsholmarna i Gullspångs kommun

- Gräns för naturreservat
- Informationsskylt
- P-plats
- Rastplats
- Vandringsled

Skala (i A3) 1:8 000

N

0 100 200 400 600 Meters

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Harsholmarna
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2018-02-02,
Dnr: 511-39757-2012